

38. Якубова Т. Книги з бібліотек Західної та Правобережної України: книгознавчі й бібліотекознавчі особливості // Вісник Кн. палати. 2017. № 8. С. 36-41.

Sergey Kopylov, Liudmyla Klymchuk

Information resource of educational, methodological and research work in the Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University

The article summarizes the scientific work of the researchers of the history of the university and its books collectives. The evolution of the Library of the University from the first gift books of Ivan Ogienko in 1918 to the modern informational resource, which combines documentary fund and electronic resources, is traced. The replenishment of the fund of the college educational institution with the help of editions is analyzed. The modern electronic resources of the library are described. Issues of creation and distribution of own intellectual products are covered.

Key words: *Kamianets-Podilskyi State Ukrainian University, Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University, Ivan Ohiienko, library fund, informational documentary resource, library of higher educational institution, electronic resource, dowry publications, scientific and bibliographic library publication.*

Одержавно 5 липня 2018 року

УДК 378.017.4:172.15:378.4 (477.43-21)

С.А. Копилов, Л.В. Горчак

Виховання патріотизму у студентів – пріоритетний напрям діяльності науково-педагогічних працівників Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

У статті здійснено ретроспективний аналіз досвіду роботи науково-педагогічних працівників Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка з патріотичного виховання студентської молоді. Основну увагу зацентовано на заходах з

виховання патріотизму у студентів. Хронологічні рамки дослідження: 1918-2017 рр.

Ключові слова: студент, університет, виховання, патріотизм, державність, національна культура, національна свідомість, національна ідентичність.

Патріотичне виховання молоді відіграє важливу роль у процесі сучасного становлення української державності. Це зумовлено тим, що: по-перше, глобалізаційні процеси загострюють кризу національної ідентичності, яка практично перетворилася на проблему національного виживання; по-друге, постсоціалістичні трансформації не відзначені позитивними структурними змінами в економіці України, що, у свою чергу, унеможливило поступальний розвиток країни. Як наслідок – зубожіння основної частини населення країни, поглиблення депресивного стану українського суспільства. По-третє, збройна агресія Російської Федерації ставить під сумнів право України «на існування як незалежної держави та переслідує остаточну мету – тотальне знищення України як нації, суб'єкта міжнародного права та геополітичної реальності» [28].

За таких складних умов «виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості» [19] – одна з важливих умов збереження суверенності й територіальної цілісності України. Проте в цій сфері є низка невирішених проблем на рівні держави: відсутність ефективного механізму формування та реалізації державної політики у сфері національно-патріотичного виховання; брак комунікацій з громадянським суспільством з питань національно-патріотичного виховання; недостатні зусилля держави у сфері політики консолідації суспільства, формування активної громадянської позиції та національно-патріотичної свідомості громадян України, особливо дітей і молоді; брак духовності і моральності в суспільстві та наявність істотних відмінностей у системах цінностей, світоглядних орієнтирах груп суспільства, населення певних територій держави, окремих громадян; незавершеність процесу формування національного мовно-культурного простору, стійкості його ціннісної основи до зовнішнього втручання і відсутність єдиної державної інформаційно-просвітницької політики щодо питань організації та висвітлення заходів із національно-патріотичного виховання; недостатня нормативно-правова врегульованість сфери національно-патріотичного виховання і відсутність єдиних методичного та термінологічного підходів до процесу національно-патріотичного виховання; недостатність кваліфікованого кадрового потенціалу в органах державної влади,

органах місцевого самоврядування, у навчальних закладах для організації та здійснення заходів із національно-патріотичного виховання, нерозвиненість низової ланки в системі координації виховних процесів у цьому напрямі та ін. [32].

Вирішення окреслених проблем потребує консолідації зусиль на всіх рівнях державної влади та в усіх сферах суспільного життя, адже однією із особливостей патріотизму є те, що він формується і спрямовується певними політичними силами, засобами масової інформації, державними та громадськими інституціями. Важливою соціальною інституцією, що здатна забезпечити формування духовно-інтелектуальної нації як запоруки успішного розвитку держави, є освіта на всіх її рівнях. Вища освіта в системі освіти загалом займає домінуюче місце. Це пояснено тим, що вона забезпечує не лише підготовку фахівця в певній галузі, а й формування соціально активної особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу. За влучним висловом І. Огієнка, «студентство вищих шкіл – то найкращий цвіт нації, то найміцніший її ґрунт, на якому вона проростає» [25, с. 47].

У контексті проблематики нашої розвідки здійснено аналіз спеціальної літератури, який засвідчує, що патріотизм – це явище суспільно-історичне. Однослівне оформлення цього поняття датується XVIII ст., а найбільш поширеним його тлумаченням є: любов до Батьківщини, до рідної землі, шанобливе ставлення до історичного минулого, вірність культурним і релігійним традиціям. Досліджуючи соціально-філософські аспекти патріотизму українського суспільства, науковець Н. Волошина так групує погляди на патріотизм за джерелами: 1) праці В. Мономаха, Д. Заточника, К. Смолича, К. Туровського, у яких наголошується на любові до Батьківщини; 2) твори Г. Сковороди, М. Костомарова, Д. Яворницького, що обґрунтовують козацький патріотизм, та усна народна творчість; 3) праці В. Винниченка, Д. Донцова, М. Драгоманова, В. Липинського, Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки; 4) твори І. Дзюби, І. Драча, В. Чорновола, В. Стуса, Л. Костенко, В. Сосюри, П. Тичини; 5) наукові дослідження В. Андрущенка, М. Михальченка, В. Беха, І. Надольного, у центрі яких – поняття «любов до Батьківщини», «патріотична свідомість», «особистість», «суспільство», «національна ідея» тощо [5].

Теоретичні та концептуальні аспекти патріотичного виховання обґрунтовано і в працях Г. Ващенка, М. Грушевського, О. Духновича, І. Огієнка, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Основа формування та збереження нації, на думку цих науковців, –

виховання почуттів «всенациональної одности» [25, с. 48], любові до своєї землі, рідної мови, культури, історії. З-поміж сучасних вітчизняних науковців, які досліджують актуальні аспекти феномену патріотизму, виокремимо В. Андрущенко, Т. Андрущенко, О. Базалука, Н. Волошину, О. Вишневського, О. Гевко, С. Денисюк, О. Жаровську, І. Зязюна, М. Євтуха, О. Колодій, В. Кременя, І. Кучинську, В. Лутая, О. Стьопіну, Н. Череповську, М. Ярмаченко та ін. Зокрема, розглядаючи патріотизм як складову політичної мобілізації, Т. Андрущенко та С. Денисюк зазначають, що він є вродженою характеристикою людини, але такою, що розвивається в процесі комунікації (зокрема через вплив різних суспільних інституцій, ЗМІ та ін.), є конкретним, глибоко усвідомленим духовно-моральним ставленням громадянина до своєї Вітчизни, яке виявляється в активній і цілеспрямованій діяльності із забезпечення процвітання держави і захисту від злочинних посягань на її територіальну цілісність і державний суверенітет [1].

Мета пропонованої статті – ретроспективний аналіз досвіду роботи науково-педагогічних працівників Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка з патріотичного виховання студентської молоді упродовж 1918-2017 рр.

Історичним попередником Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка був Кам'янець-Подільський державний український університет – «...унікальний вищий навчальний заклад національного характеру, який вніс потужний вклад в українське відродження доби національно-демократичної революції 1917-1921 рр.» [30, с. 24].

Упродовж своєї історії діяльність навчального закладу була спрямована на формування національної інтелігенції та відродження української культури. Створення вишу в 1918 р. стало важливою культурно-історичною подією національного значення. 22 жовтня 1918 р. на святі відкриття Кам'янець-Подільського державного українського університету фундатор і перший ректор Кам'янець-Подільського державного українського університету, відомий державний діяч, учений, професор, педагог, згодом – першоієрарх українського православ'я Іван Огієнко відзначив: «Наш університет український по духові й устроєві, а наша мета і науковий дослід, і виховання молоді» [15, с. 119].

І. Огієнко один із перших у вітчизняній педагогіці заклав основи української національної системи виховання. На його глибоке переконання, важливим чинником українського національного відродження є виховання в українців високої, священної любові до

свої Батьківщини – України. За І. Огієнком, «...немає в людини нічого милішого над свою Батьківщину, над свою рідну Землю! Де хто народився, де провів свої безтурботні дитячі роки, до тієї землі прив'язується він усією душею своєю на ціле життя... Рідний народ наш займає свою землю, і цю землю ми обов'язані любити всією душею, й берегти її всіма силами. Бож Рідна Земля – це те найкраще й наймиліше, що тільки має окрема людина, чи окремий народ... Рідна земля ніколи не забувається, а туга за нею все збільшується, коли нас доля заносить далеко і надовго від неї. Рідна земля – це матінка рідна, що вміє потішити й приголубити нас. От чому ми свою Україну звемо Ненькою, і любимо її понад усе» [22, с. 30]. У наш час термін «патріотизм» розуміють так: «суспільний моральний принцип діяльного ставлення до свого народу, що віддзеркалює національну гордість і любов до вітчизни, громадянську відповідальність за її долю, а також емоційне підпорядкування особистістю свого життя спільним національним інтересам і виявляється в готовності служити Батьківщині й захищати її від ворогів [11, с. 633]. Тож спільним для цих означень є усвідомлення своєї належності до рідного народу, любов до Вітчизни та готовність її захищати.

Важливим складником українського національного відродження І. Огієнко вважав також утвердження української літературної мови, і наголошував: «Літературна мова – це найцінніше й найважливіше оруддя духовної культури та найміцніший цемент єдності нації...» [22, с. 4]. В іншій праці він зазначав: «...рідна мова приносить державі – найсильніші патріотичні характери. Без добре виробленої рідної мови нема всенародної свідомості, без такої свідомості нема нації, а без свідомої нації – нема державности, як найвищої громадської організації, в якій вона отримує найповнішу змогу свого всебічного розвитку й виявлення... народ, що не має соборної літературної мови, звичайно не є закінчена свідомо нація й щастя бути державним не знає; такий народ і політично не сильний, чому легко попадає в залежність сильнішого сусіда» [25, с. 3-4]. Учений переконливо стверджував, що утвердження української літературної мови є одним із важливих завдань «вищих рідномовних шкіл», яке реалізується шляхом добре організованої позашкільної освіти, а формами організації цієї роботи є курси літературної мови, гуртки, товариства [25, с. 46, 49-50].

Зазначимо, що вищі навчальні заклади, які на той час функціонували в Україні, керувалися Загальним статутом імператорських Російських університетів, згідно з яким навчання здійснювалося російською мовою [4]. Ректорат і вчена рада університету Святого Володимира категорично виступали проти

української мови. Так, у липні 1917 р. рада цього вишу надіслала Тимчасовому уряду меморандум, у якому заперечувала освіту українською мовою [35, с. 113]. Згідно з ухваленим Радою Міністрів Української держави «Законом про заснування Кам'янець-Подільського державного українського університету», затвердженим Павлом Скоропадським 17 серпня 1918 р., «викладовою мовою Кам'янці-Подільським державним українським університеті є мова українська...» [15, с. 206]. Отже, Кам'янець-Подільський державний український університет став саме тим осередком, де утверджувалася українська мова – «...мова соборна й державна» [24, с. 273].

Важливе мотиваційне значення мала ініціатива І. Огієнка щодо читання вступних лекцій, що теж сприяло підняттю патріотичного духу студентів. 1 листопада 1918 р. ректор виголосив вступ до історії української мови. Дещо пізніше приват-доцент М. Плевако прочитав вступні лекції на теми «Зміст і характер нової української літератури» та «Любов до рідного краю», професор П. Клименко – «Українська державність як проблема історії», приват-доцент Д. Дорошенко – «Розвиток дослідів українського минулого в XIX столітті в зв'язку з нашим національним відродженням», приват-доцент П. Клепатський – «Походження української нації» [15, с. 364-365].

У грудні 1918 р. рада студентських старост Кам'янець-Подільського державного українського університету ухвалила, що «в Українському Університеті лекції ([курси лекцій – авт.] мусять видаватись лише по українські» [15, с. 290-291].

Професорсько-викладацький склад університету від самого початку його функціонування мав всеукраїнський характер. Ректору І. Огієнкові вдалося залучити до викладання відомих учених з усієї України: В. Петра (ординарний професор кафедри грецької словесності), П. Бучинського (ординарний професор кафедри зоології, декан математично-природничого факультету), К. Широцького (професор кафедри історії й мистецтва), Л. Білецького (приват-доцент кафедри української літератури), М. Драй-Хмару (в. о. приват-доцент кафедри слов'янської філології), В. Біднова (екстра-ординарний професор кафедри історії, декан богословського факультету), М. Хведорова (ординарний професор кафедри математики), І. Крип'якевича (приват-доцент кафедри історії України) [15, с. 237-238], П. Клепатського (приват-доцент кафедри української історії), М. Плевако (приват-доцент кафедри української літератури), П. Клименко (екстра-ординарний професор кафедри історії, в. о. декана історико-філологічного факультету), Д. Дорошенка

(приват-доцент кафедри історії) [15, с. 251, 255-256] та ін. Усі викладачі, крім чеха В. Петра, проводили заняття українською мовою.

За короткий час викладачі вишу зуміли підготувати і видати україномовні курси лекцій майже із 25 навчальних дисциплін, переклали з російської і німецької кілька підручників і посібників. У двох секціях Наукового товариства університету викладачі виголосили 37 наукових доповідей, третину з яких було опубліковано. Загалом друкована україномовна продукція вчених нараховувала 60 одиниць [15, с. 19].

5 лютого 1919 р. Іван Огієнко на засіданні Ради народних міністрів УНР порушив питання про організацію університетської друкарні. Він наголошував: «...університет, який бажав би друкувати свій Вісник та кращі праці своїх незможних вихованців, а в наслідку – усе українське наукове життя, якому Українська держава повинна давати найбільшу піддержку». В умовах громадянської війни українською мовою було надруковано «Історію української мови» І. Огієнка, «Географію України» В. Гериновича, студентський літературно-науковий журнал «Нова думка» та ін. [23, с. 98-99].

У складних умовах становлення української державності ця діяльність мала надзвичайно важливе значення. Викладачі вишу зуміли організувати освітній процес на національних засадах. З-поміж навчальних дисциплін, що викладалися у закладі, виокремимо такі: «Історія України» (лектор – І. Крип'якевич), «Історія української мови» (І. Огієнко), «Історія української літератури» (Л. Білецький), «Історія української церкви» (В. Біднов), «Педагогіка» (С. Русова) [14, с. 358; 8, с. 9]. Через польську військову агресію не зміг прибути зі Львова до Кам'янця-Подільського історик, доктор філософії І. Крип'якевич [8, с. 4-5], а тому лекції з історії України читали приват-доцент П. Клепатський та професор П. Клименко.

Розвитку наукових інтересів молоді сприяли і студентські гуртки: фізико-математичний, гуманітарний, історико-економічний, бібліографічний та ін. [15, сс. 298, 325, 329]. Заслуговує на увагу й те, що студенти розуміли важливість становлення української науки. Студент фізико-математичного факультету С. Квасницький у газеті «Життя Поділля» (7 лютого 1919 р.) писав про математичний гурток: «В сучасний момент ми переживаємо кризіс розвитку науки і самої культури... В середніх та вищих школах, котрі мали дати свіжі наукові сили, навчання йде надзвичайно ненормально, час навчання зменшений до мінімуму, учні вдалися в політику. Особливо на таке становище освіти треба звернути увагу на Україні; Україні належить

відродити свою національну культуру, заснувати свою власну науку» [15, с. 293-294].

Зауважимо, що Кам'янець-Подільський державний український університет об'єднав не лише патріотично налаштованих викладачів, але й студентів, контингент яких постійно зростав (1918 р. – 414 осіб, кінець 1919 р. – 1497 і вересень 1920 р. – майже 2000 осіб [15, с.19]. О. Пащенко у своїх спогадах влучно схарактеризувала студентство вишу: «Студент Кам'янецького Університету – це був особливий тип, доти незнаний ні в які часи, ні в якому краю. Кам'янецький студент був усім для Кам'янця: був не тільки учнем, але й громадським діячем освітніх установ, організацій політичних, гуртків наукових, економічних... це були не тільки учні, але й будівничі свого краю» [26, с.125].

Назвемо лише окремі факти, що підтверджують ставлення студентів вишу до тогочасних подій. Так, 26 грудня 1918 р. в газеті «Життя Поділля» студенти звернулися із закликом записатися до «Кам'янецького Студентського полку січових стрільців, що формується з дозволу Головного Отамана в м. Кам'янці» [15, с. 290]; 6 березня 1920 р. віче студентів університету засудило розпорядження польської військової влади про депортацію до 10 березня 1920 р. з м. Кам'янця-Подільського за р. Збруч студентів-галичан (зібрання характеризувало намір поляків як «культурне насильство над українською нацією») [8, с. 15]; 10 березня 1920 р. студенти-галичани підписали протест на адресу польської адміністрації щодо зриву жандармерією урочистостей на честь І. Франка; 2 травня 1920 р. делегація студентів звернулася до голови Директорії УНР С. Петлюри з пропозицією проведення мобілізації студентської молоді для її участі в державному будівництві [8, с. 16].

Для вирішення питань «студентської діяльності і зокрема академічного устрою» студентство вишу 21 травня 1920 р. звертається до «усіх студентів –українців в Україні і за кордоном» із закликом взяти участь у Всеукраїнському Студентському Конгресі. У Зверненні вони так характеризують свою позицію: «В такий великий історичний мент Українське студентство не залишилось спокійним глядачем подій, а взяло на себе працю та провід в народі. Ні одна галузь людського життя не залишилась поза увагою студенства» [15, с. 334].

Функціонування державного українського університету в Кам'янці-Подільському сприяло перетворенню міста в національний науковий та освітній центр. Так, за ініціативи І. Огієнка, викладачів та студентів не лише у виші, але й у місті організовувалися різні публічні заходи, що сприяли підвищенню рівня національної свідомості та

патріотичності. Про це свідчить низка заходів (урочиста панахида, доповіді про світогляд і діяльність Т. Шевченка, виступи студентського хору тощо) [16, с. 27], організованих у 1919 р. та 1920 р. з нагоди вшанування пам'яті Тараса Шевченка [14, с. 31-45]. 21-22 жовтня 1919 р. заклад святкував першу [15, с. 638], а в 1920 р. – другу річницю університету. Відбулися церковні молебні, виступав університетський хор. У 1919 р. на свято прибула Директорія на чолі з С. Петлюрою та члени уряду. Прем'єр-міністр І. Мазепа наголосив: «...це свято дороге... для цілої України, для всіх тих, кому дороге існування нашої демократичної республіки, хто захищав добробут України», адже «...Університет є осередком найвищої національної культури, її надійна фортеця» [16, с. 27-28].

3 липня 1920 р. заклад урочисто відзначив роковини смерті І. Франка [16, с. 27], 28 вересня 1920 р. було вшановано пам'ять одного з професорів університету – К. Широцького [15, с. 634].

3-поміж заходів, які мали патріотичний характер, варто назвати і студентські вечірки. 31 грудня 1918 р. в приміщенні університету відбулася літературно-вокальна вечірка. Із газетного звіту про цей захід дізнаємося, що перед його початком В. Туркало виконала на роялі «Ще не вмерла Україна», після цього виступив студент Арк. Животко й гарно прочитав свій нарис про Лесю Українку [15, с. 291].

В умовах утвердження української мови як державної важливою була організація на базі університету різних курсів, зокрема, у 1919 р. провели курси з підготовки вчителів вищих початкових шкіл, курси української мови для вчителів-неукраїнців, однорічні педагогічні курси для вчителів середніх шкіл, 10-денні курси з підготовки 50 волосних інструкторів для Кам'янецького, Ушицького і Проскурівського повітів, українознавчі курси для православного духовництва Кам'янця [16, с. 28]. У червні 1919 р. при університеті відкрито безплатний лекторій для козаків армії УНР та робітників, у серпні 1920 р. – курси українознавства для урядовців, старшин і козаків окремого корпусу кордонної охорони [8, сс.11, 12]. Слухачам курсів було прочитано лекції з історії України (В. Біднов), історії української літератури (П. Клепатський), української народної нації (Л. Білецький), з економічних питань (А. Синявський), сучасного становища політичних партій в Україні (Н. Косенко), української мови (І. Огієнко), історії українського літературного процесу (П. Клименко), слов'янознавства (М. Драй-Хмара) та ін.

Важливе значення у формуванні національної свідомості як викладачів, студентів вишу, так і громадськості міста мав аналіз книги

В. Винниченка «Відродження нації», зроблений М. Драй-Хмарою [16, с. 28-29].

Отже, діяльність вишу від часу заснування й до 1921 р. була спрямована на підготовку фахівців для розбудови Української держави, утвердження у свідомості українців національної ідеї. Навколо університету гуртувалося передове українство міста і регіону. У ньому побували М. Грушевський, С. Петлюра, І. Феценко-Чопівський, О. Андрієвський, Ф. Швець, А. Макаренко, Є. Петрушевич, Б. Мартос, А. Крушельницький та інші відомі діячі Української революції [30, с. 25].

Проте поразка національно-демократичної революції 1917-1921 рр. та становлення більшовицького режиму призвели до низки реорганізацій Кам'янець-Подільського державного українського університету. Зокрема, 2 лютого 1921 р. його реорганізували в Інститут теоретичних наук, на базі якого 26 лютого 1921 р. утворили два самостійні навчальні заклади – інститут народної освіти та сільськогосподарський інститут.

В умовах становлення радянської влади та утвердження марксистсько-ленінської ідеології функціонування українського університету, власне як осередку національної вищої школи, було неможливим. Це пояснюється «національним характером» навчального закладу, навколо якого згуртувалися представники прогресивної української інтелігенції, які не могли самовіддано служити ідеалам більшовицької партії. Звідси й «особлива увага» до вишу і до його викладацького складу [34, с. 61]. 27 грудня 1920 р. було звільнено з роботи багатьох науково-педагогічних працівників, з-поміж них і І. Огієнка, який на той час був в еміграції [16, с. 38]. Частина викладачів, а саме П. Клепатського, М. Матвієвського, Ю. Сіцінського, Є. Сташевського, М. Драй-Хмару, П. Клименка, М. Грінченка, репресували [20, сс. 32, 34]. С. Русова змушена були емігрувати [34, с. 61].

У 1930 р. Кам'янець-Подільський інститут народної освіти реорганізовано в інститут соціального виховання, у 1933 р. – педагогічний інститут, у 1939 р. – Кам'янець-Подільський учительський інститут. Рішенням Ради Міністрів СРСР Кам'янець-Подільському учительському інституту з 1948-1949 навчального року повернули статус педагогічного.

Зауважимо, що історію правонаступників Кам'янець-Подільського державного українського університету детально досліджують доктор історичних наук, професор О. Завальнюк і кандидат історичних наук, доцент О. Комарніцький. Результати їхніх

досліджень опубліковані у низці монографій і статей ([12; 13; 14; 15; 16] та ін.). Зважаючи на ґрунтовність опрацювання цієї проблеми, залишимо поза увагою питання щодо реорганізацій вишу.

Правонаступники першого державного українського університету продовжили справу підготовки фахівців, насамперед учительських кадрів, щоправда втративши університетську автономію й безумовно той національний, самобутній характер, що був притаманний вишу у 1918-1920 рр. Попри це Кам'янець-Подільський педагогічний інститут став потужним науково-освітнім та культурним центром регіону.

Упродовж 1950-1980-х років викладачі інституту працювали над монографіями, підручниками, посібниками тощо. В означений період досить складно номінувати діяльність з виховання українського патріотизму у студентів як виразно прогресивну. Водночас, саме в цей час науковці інституту продукують низку досліджень з історії та історіографії України, української мови та літератури, які мали важливе значення для становлення вітчизняної науки та формування національної свідомості. У навчальному закладі формується плеяда науковців, які чітко усвідомлювали значущість дослідження вітчизняної історії, діалектології й залучали до цієї діяльності студентів, що прищеплювало їм любов до своєї землі, рідного краю, мови.

Так, у 50-60-х роках активізувалася робота з дослідження регіональної історії Поділля. З-поміж дослідників назвемо викладачів-істориків І. Зеленюка, Л. Коваленка, І. Слизького, О. Степенка, Ф. Петляка, М. Александрю, В. Голева; філологів В. Тищенка, М. Хмелінського, К. Баценко та ін. Історико-краєзнавчі статті науковців публікувалися у «Наукових записках: Серія історико-філологічна». В. Тищенко видав унікальний збірник фольклорних творів «Народ про Кармалюка» (1961) [2, с. 96].

За ініціативи педагогічного інституту та Кам'янець-Подільського історичного музею-заповідника, Хмельницького обласного краєзнавчого музею, обласного державного архіву та зацікавленої громадськості 22 лютого 1964 р. було засновано Хмельницьке обласне історико-краєзнавче товариство, до керівного складу якого увійшли науково-педагогічні працівники вишу професори Л. Коваленко та І. Винокур [2, с.102]. Результатом діяльності цього товариства стала низка публікацій та організація і проведення історико-краєзнавчих конференцій, активними учасниками яких були студенти вишу. Особливою активністю відзначилася робота науково-педагогічних працівників, зокрема професорів Л. Коваленка і В. Тищенка, кандидатів історичних наук, доцентів А. Копилова, О. Степенка,

А. Сурового, з підготовки та видання тому «Історія міст і сіл Української РСР. Хмельницька область». Ця робота сприяла активізації науково-дослідної роботи студентів у галузі історичного краєзнавства. Крім того, саме в період 60-80-х рр. у навчальному закладі сформувалася потужна історична наукова школа, представниками якої є Л. Коваленко, І. Винокур, П. Щербина, Б. Кушнір, В. Степанков, А. Копилов, Л. Баженов, О. Завальнюк, В. Газін, М. Петров, І. Рибак, М. Кукурудзяк, А. Філінюк та ін.

Одним із ініціаторів дослідження регіональної історії Поділля був доктор історичних наук, професор Л. Коваленко, науково-краєзнавчі публікації якого відзначаються широтою і різноманіттям джерельної бази, науковою новизною. Крім історичної регіоналістики, вагоме місце з-поміж наукових інтересів Л. Коваленка займали питання історіографії України, а його навчальний посібник для студентів історичних факультетів педагогічних інститутів «Історіографія історії Української РСР від найдавніших часів до Великої Жовтневої соціалістичної революції» фактично став першим навчальним посібником з української історіографії [16]. Саме з ініціативи Л. Коваленка вперше в Україні Міністерство освіти УРСР дозволило студентам педагогічних інститутів захист дипломних робіт на державному екзамені [36, с. 6], що сприяло активізації їх науково-дослідної роботи.

У 60-80-х роках важливе значення мала діяльність постійної Подільської археологічної експедиції Кам'янець-Подільського педагогічного інституту, започаткованої у 1963 р. Під науковим керівництвом доктора наук, професора І. Винокура експедиційні заходи упродовж 60-80-х років здійснили комплексні археологічні дослідження, результатом яких стало видання у 1972 р. монографії «Історія і культура черняхівських племен Дніпровсько-Дністровського межиріччя», захист І. Винокуром однойменної докторської дисертації (1978 р.), публікація низки наукових видань. Крім того, проведені дослідження стали підґрунтям для формування ученим власної археологічної наукової школи в Україні [2, с. 114-115].

У 50-х роках учені-філологи інституту спрямовують наукові пошуки на вивчення подільських і південно-волинських говірок, а також запис діалектного матеріалу, який пізніше увійшов до Атласу української мови. Ця робота була логічним продовженням справи І. Огієнка, який був одним із ініціаторів створення та фундатором «Історичного словника української мови» [16, с. 232]. Розуміння унікальної місії вивчення та збирання діалектного матеріалу стало підґрунтям для: 1) створення наукової школи «Південноволинські й

подільські говірки як ареальні одиниці української мови», засновником якої був учений-діалектолог, професор кафедри української мови П. Ткачук [9, с. 401]; 2) роботи над колективною темою «Загальнослов'янський лінгвістичний атлас» спільно з Інститутом мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР. Ця робота передбачала активне залучення студентів до збирання зразків живого народного мовлення, сприяла розумінню історичних процесів формування української мови, взаємодії української літературної мови та діалектів.

Проголошення незалежності України в 1991 р. ознаменувало новий етап в історії вишу. 28 листопада 1991 р. ректор А. Копилов, виступаючи перед членами вченої ради напередодні проведення Всеукраїнського референдуму, закликав усіх членів колективу підтримати Акт проголошення незалежності України: «1 грудня кожному з нас належить вирішити, в якій Україні ми бажаємо жити. Якщо ми підтримаємо Акт проголошення незалежності України, – ми покажемо себе народом, достойним будувати власну державу» [13, с.10]. Колектив вишу та студентська молодь підтримали незалежну Українську державу.

90-ті роки характеризуються якісними змінами в організації як освітнього процесу, так і виховної роботи зі студентською молоддю. Так, на базі кафедри історії СРСР і УРСР створено нові кафедри, зокрема кафедра історії України (завідувач – М. Петров) та кафедра історії Східної Європи і археології (завідувач – І. Винокур). З-поміж навчальних дисциплін важливе місце у навчальних планах підготовки фахівців відводиться історії України [20, с. 109]. Результати наукових досліджень викладачів вишу з вітчизняної історії опубліковані в низці монографій, підручників та посібників, зокрема: В. Степанкова «Сполохи козацької звитяги: нариси» (у співавторстві) (1991 р.), «Антифеодальна боротьба в роки Визвольної війни та її вплив на формування Української держави (1648-1654)» (1991 р.), «У пошуках нової концепції історії Визвольної війни українського народу XVII ст.» (у співавторстві) (1992 р.), «Правобережна Україна у другій половині XVII – XVIII ст.: проблема державотворення» (у співавторстві) (1993 р.), «Богдан Хмельницький: хроніка життя та діяльності» (у співавторстві) (1994 р.), «3 історії української розвідки та контррозвідки» (у співавторстві) (1994 р.), «Богдан Хмельницький: соціально-політичний портрет» (у співавторстві) (1-е вид. – 1993 р., 2-е вид. – 1995 р.), «Українська державна ідея XVII – XVIII століть: проблеми формування, еволюції, реалізації» (у співавторстві) (1997 р.), «Українська національна революція XVII ст. (1648-1676 рр.)» (у

співавторстві) (1999 р.), «Історія України в особах: Козаччина» (у співавторстві) (2000 р.); Л. Баженова «Поділля в працях дослідників і краєзнавців ХІХ – ХХ ст.: Історіографія. Біобібліографія. Матеріали» (1993 р.), «Історичне краєзнавство Правобережної України ХІХ – на початку ХХ ст.» (1995 р.); І. Винокура «Історія Поділля та Південно-Східної Волині» (у співавторстві) (1993 р.), «Бакота. Столиця давньоруського Пониззя» (у співавторстві) (1994 р.), «Археологія України» (у співавторстві) (1994 р.) та ін.

Важливими завданнями виховної роботи у виші стали формування національної свідомості та національної ідентичності, утвердження поваги до Української держави та її законів, формування громадянської відповідальності, правової самосвідомості, духовності та культури, виховання особистої ініціативності та самостійності, толерантності у поведінці та відносинах тощо.

В умовах національного відродження кафедри вишу спрямували свою роботу на реалізацію норм Закону УРСР «Про мови в Українській РСР» і «Державної програми розвитку української мови та інших національних мов в Українській РСР на період до 2000 року». Важливим складником патріотичного виховання студентської молоді було виконання завдань щодо «...перебудови навчального процесу на основі глибокого оволодіння студентами українською мовою, широкого вивчення фольклору, етнографії, правдивої історії України та рідного краю, національної культури й мистецтва» [13, с. 11].

У контексті окреслених завдань на базі вишу створено Центр мовознавчих студій Інституту української мови НАН України та Центр дослідження історії Поділля Інституту історії НАН України (1995 р.), навчально-наукову лабораторію етнології (1997 р.), науково-дослідну лабораторію історії соціально-педагогічної освіти південно-західного регіону України Інституту педагогіки АПН України (2000 р.), навчально-наукову лабораторію літературного краєзнавства (2003 р.), науково-дослідний центр дослідження природи Поділля (2006 р.), науково-дослідний центр огієнкознавства та навчально-наукову лабораторію діалектологічних досліджень (2008 р.) та ін.

У роботі зі студентами акцентується увага на розумінні глибини змісту важливих дат історії України, визвольної боротьби народу, діяльності героїчних національних постатей, процесів державотворення. Пріоритетним напрямом виховної роботи вишу стало громадянське виховання, яке має на меті формування в студентської молоді комплексу громадянських якостей, глибоке розуміння нею належності до українського народу, своєї держави, внутрішньої потреби й готовності відстоювати та захищати її інтереси,

реалізувати свій особистий потенціал на благо зміцнення країни [13, с. 134].

У формуванні громадянської позиції студентів вишу важливу роль відіграли:

- передвиборна кампанія з виборів Президента України, Верховної Ради України, обласних і місцевих рад, під час якої було організовано зустрічі з кандидатами різних рівнів;

- зустріч студентів історичного факультету з відомим правозахисником, політичним і державним діячем Л. Лук'яненком 15 жовтня 1999 р. [16, сс. 180, 181];

- зустріч студентів університету з Президентом України Л. Кучмою [13, с. 134];

- участь студентів університету в акції «Схід і Захід разом», яка відбулася у грудні 2005 р. [27, с. 62];

- функціонування студентського політичного клубу «Не бійся» [13, с. 153] та ін.

Важливим напрямом діяльності колективу університету стало відродження духовності молоді. У 2004 р. зусиллями викладачів та студентів історичного факультету розпочато роботи з розчищення фундаментів колишнього Українського собору, зруйнованого атеїстичною владою 1935 р., а у 2008 р. виготовлено, встановлено й освячено хрест. У листопаді 2010 р. патріарх Київський і всієї Русі-України Філарет освятив наріжний камінь храму [27, с. 68]. Підтвердженням відродження духовного життя Храму Різдва Христового стало зведення на кошти громади та освячення 14 липня 2013 р. митрополитом Хмельницьким і Кам'янець-Подільським Антонієм каплиці Храму Різдва Христового УПЦ КП.

Своєрідним актом відновлення історичної справедливості та визнання результатів діяльності вишу стали зміни його статусу у 2008 р. 22 січня 2008 р. Президент України В. Ющенко своїм указом (№ 44/2008) надав Кам'янець-Подільському державному університету статус національного, а розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2008 р. № 1119-р Кам'янець-Подільському національному університету присвоєно ім'я Івана Огієнка. Такі зміни утвердили сподівання та надії патріотів України, які в 1918 р. були фундаторами Кам'янець-Подільського державного українського університету, й водночас дали поштовх розвитку вишу.

Аналізуючи досвід роботи науково-педагогічних працівників Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка з патріотичного виховання студентської молоді на сучасному етапі, варто акцентувати увагу власне на змісті цієї роботи, який

визначений низкою нормативних документів, зокрема: Конституцією України; законами України «Про освіту», «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті», «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років»; постановою Верховної Ради України від 12 травня 2015 року № 373-VIII «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді»; Національною доктриною розвитку освіти; Концепцією національно-патріотичного виховання дітей та молоді; Стратегією розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року; Стратегією національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки та ін.

В основу системи патріотичного виховання в університеті покладено ідеї зміцнення української державності як консолідаційного чинника розвитку українського суспільства й української політичної нації. Складниками національно-патріотичного виховання є громадянсько-патріотичне, військово-патріотичне та духовно-моральне виховання.

В університеті використовуються різні форми організації роботи з виховання патріотизму. Важливе значення має вивчення навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу навчальних планів підготовки фахівців, зокрема історії та культури України, української мови (за професійним спрямуванням), соціально-політичних студій, філософії. Мовою викладання в університеті є державна мова.

Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості в студентській молоді здійснюється на прикладах героїчної боротьби українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності й державності, на прикладах мужності і героїзму учасників революційних подій в Україні у 2004 р., 2013-2014 рр. та учасників відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації на тимчасово окупованих територіях. Важливе виховне значення мали такі заходи:

- відкриття меморіальних знаків, присвячених 90-річчю Кам'янець-Подільського державного українського університету і фундаторові та першому ректору університету І. Огієнку (22 жовтня 2008 р.);

- відкриття меморіального знака, присвяченого поету В. Свідзінському (2006 р.);

- відкриття меморіального знака, присвяченого викладачу університету поету М. Драй-Хмарі (2009 р.);
- установа меморіальної дошки з нагоди вшанування відваги, патріотизму і сили національного духу Героя України, Героя Небесної Сотні С. Бондарчука, випускника фізико-математичного факультету 1983 р. (17 лютого 2015 р.) [3];
- презентація збірки віршів «Кохання, розстріляне снайпером» Т. Бондарчук, дружини Героя України С. Бондарчука [3] (17 лютого 2015 р.);
- відкриття меморіальної дошки, присвяченої випускнику факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології М. Гордійчуку, який загинув 22 липня 2015 р. під час виконання бойового завдання на Донбасі (26 травня 2016 р.);
- зустріч із військовим комісаром Кам'янець-Подільського ОМВК підполковником В. Возним (02-05 жовтня 2017 р.);
- зустріч студентів університету з учасником антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях, учасником бойових дій з розмінування території України від вибухонебезпечних предметів, учасником миротворчих місій В. Полюхом (12 жовтня 2017 р.);
- зустріч студентів фізико-математичного факультету з учасником антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях Ю. Аносовим (13 жовтня 2017 р.);
- участь студентів університету у волейбольному турнірі пам'яті Героїв Небесної Сотні (27 жовтня 2017 р.);
- зустріч студентів факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології з учасником Революції Гідності та антитерористичної операції Д. Мазієм (25 листопада 2017 р.);
- перегляд і обговорення студентами факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології документального фільму «Микола Гордійчук. Своєрідний» про випускника факультету М. Гордійчука, який загинув 22 липня 2015 р. в зоні антитерористичної операції (25 листопада 2017 р.) [6] та ін.

3-поміж традиційних виховних заходів, що проводяться в університеті та мають на меті патріотичне виховання студентської молоді, виокремимо такі: Шевченківські читання, День української писемності та мови, День слов'янської писемності та культури, конкурси вертепів, Андріївські вечорниці: літературно-музичні композиції до свят Катерини та Андрія; вечори, присвячені Б. Олійнику, І. Франку, В. Стусу; зустрічі з письменниками В. Яворівським, Ю. Покальчуком, Є. Сверстюком, І. Драчем, братами

Капрановими, Г. Тарасюк, Д. Павличком, М. Семенком, П. Гірником, Д. Бураго, Г. Костів, З. Кучерявою, Л. Мудрак, З. Товкач; видавцем і поетом І. Малковичем; краєзнавцем О. Відоменком (праправнуком Тараса Шевченка); Б. Скоропадським (онуком гетьмана Павла Скоропадського).

Важливе значення у сфері патріотичного виховання студентської молоді має науково-дослідна робота. Актуальні питання джерел української державності, етапів її становлення, формування української нації, розвитку української мови як національної цінності тощо – предмет наукових досліджень як науково-педагогічних працівників, так і здобувачів вищої освіти в університеті. На підтвердження цього назвемо такі наукові та науково-практичні конференції:

– міжнародні: «Кам'янець-Подільський у контексті Українсько-Європейських зв'язків» (травень 2013 р.), «Україна і Велике князівство Литовське в XIV-XVIII ст.: політичні, економічні, міжнародні та соціокультурні відносини у загальноєвропейському вимірі» (вересень 2007 р., 2011 р., 2013 р., 2015 р., 2017 р.);

– всеукраїнські: «Геноцид: Голодомор 1932-1933 рр. на Хмельниччині: причини, жертви, наслідки» (листопад 2008 р.), «Кам'янець-Подільський – остання столиця УНР» (вересень 2009 р.), «Формування національних та загальнолюдських цінностей крізь призму творчості Івана та Юрія Липи» (травень 2010 р.), «Тарас Шевченко – поет, громадянин, мислитель» (квітень 2014 р.), «Проблеми федералізації України: історичний аспект» (червень 2014 р.), «Виховання громадянина України – стратегічна мета національно-патріотичного виховання сьогодні» (жовтень 2017 р.);

– регіональні: «Проблеми виховання духовності сучасної молоді» (травень 2010 р.), «Переяслав XVII ст. в епіцентрі міжнародної політики уряду козацької України» (квітень 2014 р.), «Від Переяслава до Полтави: політика Московії щодо знищення Української держави» (жовтень 2014 р.), круглий стіл «Самоврядування у Кам'янці-Подільському: історія та сучасність» (березень 2014 р.) та ін.

Шанобливе ставлення до пам'яті про жертв комуністичного та інших тоталітарних режимів в Україні, зокрема жертв Голодомору, політичних репресій і депортацій, – важливий чинник національно-патріотичного виховання. Так, на виконання Плану заходів на 2017-2018 роки у зв'язку з 85-ми роковинами Голодомору 1932-1933 років в Україні, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 р. № 550-р, в університеті проведено:

- тематичні виховні заходи «Голодомор 1932-1933 років. Геноцид українського народу» (20-24 листопада 2017 р.);
- перегляд та обговорення презентації «Голодомор 1932-1933. Геноцид українського народу» (23 листопада 2017 р.).

Необхідно відзначити, що патріотичне виховання студентської молоді є важливим напрямом роботи бібліотеки університету. Підтвердженням є оформлення книжкових виставок і оглядів, зокрема:

- книжкових виставок «Запалимо свічку пам'яті» (23 листопада 2017 р.), «Пам'яті жертв голодомору» (23-24 листопада 2017 р.), «Голодомор в Україні» (24 листопада 2017 р.), «Голодомор – біль і скорбота України» (25 листопада 2017 р.);
- віртуальних виставок: «Голодомор на Поділлі (до 85-х роковин вшанування пам'яті жертв Голодомору» (23 листопада 2017 р.), «Голодомор 1932-1933 років – геноцид українського народу» (24 листопада 2017 р.);
- бібліографічних оглядів «Скорботна пам'ять України» (20 листопада 2017 р.), «Голодомор 1932-1933 років» (23 листопада 2017 р.) та ін.

Отже, досвід роботи науково-педагогічних працівників Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка з патріотичного виховання студентської молоді засвідчує глибину традицій та її багатоаспектність. Презентуючи себе потужним осередком національної вищої освіти України та важливою науково-освітньою інституцією Поділля, виш декларував важливе завдання – формування особистості, громадянина і патріота своєї держави. На реалізацію завдань, окреслених Стратегією національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки, іншими нормативно-правовими документами, науково-педагогічні працівники університету впроваджують інноваційні проекти, організовують освітні та просвітницькі заходи, які мають на меті патріотичне виховання молоді, що є запорукою успішного розвитку Української держави.

Список використаних джерел і літератури

1. Андрущенко Т. В., Денисюк С. Г. Патріотична складова політичної мобілізації сучасного українського суспільства. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9896> (дата звернення: 15.01.2018).
2. Баженов Л. В. Alma mater подільського краєзнавства: місто Кам'янець-Подільський – центр історичної регіоналістики ХІХ – початку ХХІ століть. Кам'янець-Подільський : Оіум, 2005. 416 с.

3. В університеті встановлено меморіальну дошку на честь Героя Небесної Сотні. *Студентський меридіан* : веб-сайт. URL: <http://meridian.kpnu.edu.ua/2015/02/17/v-universyteti-vstanovleno-memorialnu-doshku-na-chest-heroya-nebesnoji-sotni/> (дата звернення: 15.01.2018).

4. Высочайше утвержденный Общий устав Императорских Российских университетов. URL: http://lib.ru/TEXTBOOKS/ustaw_18.txt (дата звернення: 15.01.2017).

5. Волошина Н. М. Соціально-філософський вимір патріотизму сучасного українського суспільства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : 09.00.03. Київ, 2010. URL: <http://www.enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/9976/1/Voloshina.pdf> (дата звернення: 15.01.2018).

6. Вшанування подвигу учасників Революції Гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні та АТО // *Студентський меридіан* : веб-сайт. URL: <http://meridian.kpnu.edu.ua/2017/11/27/vshanutannya-podvyhu-uchasnykiv-revoljutsiji-hidnosti-ta-uvichnennya-pamyati-herojiv-nebesnoji-sotni-ta-ato/> (дата звернення: 15.01.2017).

7. Гевко О. І. Національно-патріотичне виховання студентів вищих навчальних закладів засобами декоративно-ужиткового мистецтва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07. Умань, 2016. URL: <http://avtoreferat.net/content/view/9604/52/> (дата звернення: 15.01.2018).

8. Даниленко В. М., Телячий Ю. В. Кам'янець-Подільський державний український університет у добу Директорії УНР (1918-19210 рр.): з хроніки подій // *Освіта, наука і культура на Поділлі* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2004. Т. 4. С. 3-21.

9. Діалектологічні студії: традиції і модерн / відп. ред.: П. Гриценко, Н. Хобзей. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2008. Вип. 7. 416 с.

10. Жаровська О. П. Патріотичне виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Вінниця, 2015. URL: <https://www.vspu.edu.ua/science/dis/d6.pdf>. (дата звернення: 15.01.2018).

11. *Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України* ; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

12. Завальнюк О. М., Комарніцький О. Б. До історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: 1918-2010 рр. : довідково-історичні матеріали. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2011. 112 с.

13. Завальнюк О. М., Комарніцький О. Б. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка у добу незалежної України. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. 768 с.

14. Завальнюк О. М. Ушанування Тараса Шевченка колективом Кам'янець-Подільського університету в контексті державних меморіальних заходів у 1919-1920 рр. // Освіта наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2014. Т. 21. Присвячено 200-річчю Тараса Шевченка. С. 31-45.

15. Кам'янець-Подільський державний український університет (1918-1921 рр.) у документах і матеріалах / уклад.: С. А. Копилов, О. М. Завальнюк. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. 848 с.

16. Кам'янець-Подільський державний університет: минуле і сьогодення / ред. О. М. Завальнюк. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2003. 408 с.

17. Коваленко Л. А. Історіографія історії Української РСР від найдавніших часів до Великої Жовтневої соціалістичної революції : навч. посіб. Київ : Вища шк., 1983. 117 с.

18. Колодій О. С. Формування патріотизму студентів аграрних вищих навчальних закладів у позааудиторній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07 . Умань, 2016. URL: <http://nauka.udpu.org.ua/kolodij-olena-serhijivna/> (дата звернення: 15.01.2018).

19. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді : наказ / М-во освіти і науки України. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/ (дата звернення: 15.01.2018).

20. Копилов С. А., Газін В. В. Історичний факультет Кам'янець-Подільського національного університету: збереження історичних традицій – запорука успішного поступу в майбутнє // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2008. Т.11. Матеріали сьомого круглого столу «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі. Присвячено 90-річчю Кам'янець-Подільського національного університету». С. 98-119.

21. Мельник Е. М., Філінюк А. Г. Кам'янець-Подільський інститут народної освіти: розвиток, досягнення та втрати (1921-1930 рр.) // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський : Кам.-Под. держ. пед. ун-т, 1998. Т.1. С. 28-40.

22. Митрополит Іларіон. Книга нашого буття на чужині. Бережимо все своє рідне : ідеологічно-історичні нариси. Вінніпег : Українське наукове Богословське Товариство, 1956. URL: <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/1589/file.pdf> (дата звернення: 15.01.2018).

23. Назаренко Є. Огієнко і університетська друкарня // Духовна і науково-педагогічна діяльність І. І. Огієнка (1882-1972) в контексті українського національного відродження : наукові доповіді другої Всеукраїнської науково-теоретичної конференції (18-19 лютого 1997 р.). Кам'янець-Подільський. Київ, 1997. С. 98-99.

24. Огієнко І. Історія української літературної мови. Київ : Либідь, 1995. 296 с.

25. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки: рідномовний Катехизис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого кола громадянства. Київ : Обереги, 1994. 72 с.

26. Пашенко О. М. Заснування Кам'янець-Подільського державного українського університету // Кам'янець-Подільський державний український університет (1918-1921 рр.) : ювілейні спогади / упоряд. та авт. передм. В. Р. Адамський. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2015. С. 103-136.

27. Прокопчук В. С., Комарницький О. Б. Від університету педагогічного – до університету національного (2001-2011 рр.): Дослідження. Документи. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2011. 680 с.

28. Рекомендації до парламентських слухань на тему: "Актуальні питання зовнішньої політики України" : постанова. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/2069-19> (дата звернення: 15.01.2018).

29. Річниця вшанування пам'яті Героїв Небесної Сотні на факультеті іноземної філології. Студентський меридіан : веб-сайт. URL: <http://meridian.kpnu.edu.ua/2015/02/23/richnytsya-vshanuvannya-ramyati-herojiv-nebesnoji-sotni-na-fakulteti-inozemnoji-filolohiji/> (дата звернення: 15.01.2018).

30. Святкування 90-річчя Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірка матеріалів / упоряд., автор вступ. статті О. Б. Комарницький. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 124 с.

31. Стратегія розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року : указ Президента України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/532/2013> (дата звернення: 15.01.2018).

32. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки указ Президента України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580/> 2015 (дата звернення: 15.01.2018).

33. Стьопіна О. Г. Виховання патріотизму у студентської молоді засобами мистецтва : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Луганськ, 2007.

URL: https://revolution.allbest.ru/pedagogics/00316268_0.html#text (дата звернення: 15.01.2018).

34. Суровий А. Ф. Підготовка учительських кадрів на Поділлі в 1920-х роках // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський : Оіом, 2002. Т.2. С. 57-72.

35. Телячий Ю. В. Центральна Рада та українське шкільництво: березень 1917- квітень 1918 рр. // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський : Кам.-Под. держ. пед. ун-т, 1998. Т.1. С. 110-119.

36. Щербина П. Ф. Л. А. Коваленко – визнаний український історик // АCADEMIA на пошану професора Л. А. Коваленка. Кам'янець-Подільський, 1997. С. 6-8.

Sergey Kopylov, Ludmila Horchak

The education of Ukrainian patriotism among students – a priority activity for scientific and pedagogical staff in Kamianets-Podilskiy National Ivan Ohienko University

In the article a retrospective analysis of scientific and pedagogical workers's of Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University experience in the patriotic education of student youth. Attention is focused on examples of activities for patriotic upbringing of student youth. Chronological range of the research: 1918-2017.

Key words: student, university, education, patriotism, statehood, national culture, national consciousness, national identity.

Одержавно 12 червня 2019 року

УДК 352.07-057.875: 378.4 (477.43-21)

С.А. Копилов, Л.В. Горчак

Студентське самоврядування у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка: досвід і перспективи

У статті аналізується процес становлення та розвитку студентського самоврядування в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка. Доведено, що витоки самоврядування студентів у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка (К-ПНУ ім. І. Огієнка) –